

Малиняк Б.С.

*К.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету*

БЮДЖЕТНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Існування держави безпосередньо пов'язане з наявністю в її розпорядженні фінансових ресурсів. Суспільні фінанси охоплюють частину грошових відносин, які пов'язані з розподілом і перерозподілом створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту. Необхідність акумулювання фінансових ресурсів органами влади зумовлена необхідністю виконання державою визначених функцій. Державні структури від її імені уповноважені залучати фінансові ресурси винятково до бюджету. З іншого боку, єдиним джерелом фінансування діяльності офіційних органів держави може слугувати бюджет. Відтак бюджет відображає масштаби державної діяльності й водночас обмежує її [1, с. 15–16].

Бюджет держави пройшов доволі тривалий і повчальний шлях еволюції. Удосконалення бюджету відбувалося шляхом тривалої і впертої протидії двох чинників – влади, яка претендує на безконтрольне ведення господарства і суспільства, яке домагається бюджетних повноважень, тобто права визначати сферу діяльності органів влади у сфері фінансових відносин [2, с. 5]. У результаті впливу зазначених тенденцій сучасні системи планування і виконання бюджету базуються на чіткій процедурі управлінських дій, що передбачає широкі можливості для врахування суспільних інтересів і забезпечення громадського контролю у цьому процесі.

Зважаючи на переваги розвитку децентралізованої країни, а також те, що Україна успадкувала від командно-адміністративної системи СРСР чітко централізовану модель управління, після Революції гідності було ухвалено рішення про необхідність проведення реформи управління, що передбачає децентралізацію. В реформі, передбачено здійснити заходи, що передбачають передачу значних повноважень та фінансових ресурсів від органів державної влади – органам місцевого самоврядування (рис. 1).

Ефективна система влади	Розмежування повноважень між ОМС і органами державної влади
	Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для
	Забезпечення відкритості, прозорості та участі громадськості у вирішенні питань місцевого
Високий рівень конкурентоспроможності регіонів	Ефективне використання ресурсів регіонів для сталого розвитку
	Сприятливі умови для ведення бізнесу
	Ефективне міжрегіональне співробітництво
Висока якість послуг	Державні стандарти (нормативи) якості адміністративних послуг
	Надання якісних публічних послуг
	Доступність отримання послуг

Рис. 1. Цілі реформування місцевого самоврядування в Україні

Складено на основі [3].

Метою політики здійснення децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні. У підсумку – створення і підтримка повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Процеси посилення демократизації в Україні, виконання міжнародних зобов'язань та перспективи євроінтеграції слугують потужними чинниками розвитку місцевого самоврядування в нашій державі. Неодмінною умовою ефективного функціонування місцевого самоврядування є адекватне реформування бюджетної системи та створення умов для організації бюджетного процесу відповідно до сучасних вимог. Визначені повноваження органів місцевого самоврядування дають їм змогу використовувати для регулювання соціально-економічного розвитку регіонів здебільшого місцеві бюджети. Через систему формування місцевих бюджетів органи місцевого самоврядування впливають на розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів на локальному рівні, що зумовлює відповідні наслідки для економіки.

Однією з характеристик бюджетної системи України, яка сформувалася після набуття державою незалежності, була її виражена централізація. Після Революції Гідності в країні було проголошено курс на радикальні реформи у всіх важливих сферах життя. Центральною частиною проголошених реформ визначено децентралізацію управління та розвиток місцевого самоврядування. Невід'ємною частиною яких визначено бюджетну децентралізацію. На початку 2015 р. Верховною Радою України було внесено зміни до Бюджетного кодексу України, спрямовані на реалізацію цієї реформи. Наслідком цих змін стало розширення управлінських повноважень органів місцевого самоврядування у бюджетній сфері та розширення їхньої ресурсної бази (рис. 2).

Як видно з рис. 2, пріоритетами запроваджених змін у процесі децентралізації бюджетної системи, визначено розширення прав органів місцевого самоврядування у прийнятті рішень та надання їм повної бюджетної самостійності щодо наповнення своїх бюджетів та здійснення видаткових повноважень. Одночасно передбачено збільшення джерел формування дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок передачі окремих доходів з державного бюджету, запровадження нового виду податку – акцизного податку з кінцевих продажів, розширення бази оподаткування податком на нерухомість. Також запроваджено новий механізм бюджетного регулювання – систему тотального збалансування усіх місцевих бюджетів замінено системою горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій залежно від рівня надходжень на одного жителя. При цьому, вирівнювання здійснюється лише по одному податку –

податку на доходи фізичних осіб, решта платежів залишилися в повному розпорядженні місцевих органів влади. Для здійснення видатків на делеговані державою повноваження в галузях освіти та охорони здоров'я запроваджено нові субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – освітню та медичну. Водночас змінами до Податкового кодексу України підвищено фіскальну незалежність органів місцевого самоврядування щодо місцевих податків та зборів, зокрема шляхом надання права самостійного визначення ставок податків та встановлення пільг з їх сплати [5].

Збільшення управлінських повноважень ОМС

- Надана можливість затверджувати місцеві бюджети (до 25 грудня року, що передує плановому) незалежно від термінів прийняття державного бюджету
- Спрощена процедура надання місцевих гарантій та здійснення місцевих запозичень від міжнародних фінансових організацій шляхом запровадження принципу "мовчазної згоди" при погодженні таких операцій з Мінфіном
- Надано право здійснювати місцеві зовнішні запозичення усім містам обласного значення
- Поява права самостійного вибору установи (в органах Казначейства чи установах банків) з обслуговування коштів бюджету розвитку місцевих бюджетів та власних надходжень бюджетних установ
- Відмінене індикативне планування Мінфіном показників місцевих бюджетів та доведення їх до місцевих бюджетів

Розширення ресурсів місцевих бюджетів

- Встановлено єдині нормативи відрахувань загальнодержавних податків (податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств) за кожною ланкою бюджету
- Замість розподілу доходів місцевих бюджетів на ті, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів і тих, що не враховуються, передбачено формування єдиного кошика доходів загального фонду
- Збільшено перелік джерел доходів загального фонду
- Запровадження акцизного податку з реалізації суб'єктами роздрібною торгівлі підакцизних товарів
- Збільшення кількості майнових податків

Удосконалення міжбюджетних відносин

- Замінено систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів принципово новою системою вирівнювання податкоспроможності територій
- Застосовано механізм горизонтального вирівнювання місцевих бюджетів
- Запроваджено надання з державного бюджету місцевим бюджетам освітньої і медичної субвенції
- Створено Державний фонд регіонального розвитку та запроваджено механізм формалізованого розподілу фінансування проектів між регіонами

Рис. 2. Основні елементи бюджетної децентралізації в Україні

Складено на основі [4].

Досягнення позитивних результатів у процесі бюджетної децентралізації безпосередньо залежить від створення умов для задоволення потреб населення у суспільних послугах та сприятливого середовища для розвитку підприємництва. Цього неможливо досягти без активної участі громадськості в управлінні місцевими фінансами, визначенні пріоритетів бюджетної політики, налагодженні дієвого контролю за ефективністю використання коштів місцевих бюджетів тощо. В іншому разі з'являються суттєві перешкоди на шляху досягнення важливих цілей бюджетної політики та різко знижується результативність бюджетних видатків.

Література:

1. Бюджетний менеджмент: підруч. / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.; за ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – С. 17.
2. Боголепов М.М. Финансы, правительство и общественные интересы / М.М. Боголепов. – СПб: Издательство О.Н. Поповой, 1907. – С. 5.
3. Децентралізація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/ua/reforms/decentralizaciya>.
4. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний варіант]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/print1434006145131901>.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/view/promova-ministra-finansiv-natalii-iaresko-na-zasidanni-uriadu-shchodo-vykonannia-derzhavnoho-biudzhetu-za-rik?category=bjudzhet>.

Марчук А.П.

*Аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету,
головний економіст відділу бюджету департаменту
фінансів Тернопільської облдержадміністрації*

ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА 2017 РІК

З метою зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів та успішного впровадження бюджетної децентралізації особливої актуальності набуває питання аналізу проблемних аспектів, що